

strateji

Sayı 7

DEMOKRATİKLEŞME ÇABASI/YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN
 RUS DIŞ POLİTİKASI VE ULUSAL GÜVENLİK/STRATEJİLERİ/DR. MEHMET ATAY - DR.
 MESUT HAKKI CAŞIN
 RUSYA VE DOĞU BLOKU ÜLKELERİNDE SAVUNMA/DR. VEysel YAYAN
 ORTADOĞUDA YÜKSELEN BALİSTİK FÜZE TEHDİDİ/DR. MESUT HAKKI CAŞIN
 BİLGİSAYAR SUÇLARI/DAVID L. CARTER - ANDRA J.KATZ
 GÜNEYDOĞU RAPORU/BEDRİ BAYKAM
 GÜNEYDOĞU ANADOLU SORUNU/PROF. DR. BİRSEN GÖKÇE
 TERÖRİZMİ YENİDEN DÜŞÜNMEK/JOHN DEUTSCH
 TERÖRİZM VE TÜRKİYE'DE TERÖRÜN GELECEĞİ/SABRİ DILMAÇ
 SÜRİYE ARAP CUMHURİYETİ/POYRAZ GÜRSON
 YENİ AMERİKAN STRATEJİSİNDE İTTİFAKLAR TASARIMI/MALAN JOXE

strateji

Sayı 8

SAPKIN SALDIRILARI/YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN
 ÖRTÜLÜ FAALİYETLER KONSEPTİ/MEHMET ATAY
 İNSAN HAKLARININ DIŞ POLİTİKA STRATEJİSİNDEKİ YERİ/BÜLENT MERİÇ
 ORTA ASYA TÜRK CUMHURİYETLERİNDE GÜVENLİK YAPILANMALAR/OLGAN BEKAR
 RUSYA'NIN BÖLGESEL DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMI/TURAN AYDIN
 SİLAHSIZLANMA GÜNCEŚİ/MAYNARD W. GLITMAN
 2000'LERDE İNTERPOLU/YUSUF VEHBİ DALDA
 TÜRK YUNAN İLİŞKİLERİ ANATOMİSİ/ŞÜKRÜ ELEKDAĞ
 TÜRK YUNAN İLİŞKİLERİNİN EKSENİ: EGE/AVNİ KANDEMİR
 TÜRK YUNAN DOSTLUĞU HALA GEÇERLİ Mİ?/TURGUT TÖLÜMEN
 BATI TRAKYA SORUNU/BASKIN ORAN
 FENER PATRIKHANESİ VE YUNANİSTAN/YEŞİM CÖMERTOĞLU
 YUNAN GÖZÜYLE TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ/İSMAIL ZENGİN
 YUNANİSTAN SİLAHLI KUVVETLERİ/HAKAN EVRENSEL
 TÜRK YUNAN İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ/MURAT ÖZGÖKÇELER

strateji

Sayı 9

AYDINLARIN AYMAZLIĞI/YEKTA GÜNGÖR ÖZDEN
 BATIDA ÖRGÜTLENMİŞ CASUSLUK VE İSTİHBARAT SAVAŞININ ÖNCÜLERİ/
 DR. MEHMET ATAY
 CIA'NIN KURULUŞU GELİŞİMİ VE DIŞ POLİTİKADAKİ FONKSİYONLARI/DR. ÇINAR ÖZEN
 ÜNİFORMALİ MAFYA: RUS SİLAHLI KUVVETLERİNDEKİ YASADIŞI OLAYLAR/
 DR. GROHOM H. TURBIVILLE
 ADALARIN SİLAHLANDIRILMASI/DR. ZERRİN BALKAÇ
 TÜRKİYE'DEKİ TERÖR ÖRGÜTLERİNİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ/ALİ ÇAĞLAR
 TERÖRÜN YENİ OYUNCAKLARI: NÜKLEER, BİYOLOJİK, KİMYASAL MADDELER/
 KORAY DÜĞENCİOĞLU
 İRAK NEREYE GİDİYOR?/NAHİLA CHAHAL
 RUMLARIN AB'YE TAM ÜYELİK BAŞVURUSU/POYRAZ GÜRSON
 "KARŞITLARIN AYNIŞMASI VE LOİSE FARRAHHAN ÖRNEĞİ: SİYAHILIGIN
 "POLİTİKASI" BEYAZLAŞIRKEN/BURCU BOSTANOĞLU

EVRENSEL BİR VİRÜS:
YOLSUZLUK

Doç. Dr. Ali ÇAĞLAR*

The main aim of this paper is to investigate and discuss the concept of corruption, its dynamics - dimensions and its possible effects to society. It is believed that corruption is related to the power and it is a part of organized social formation. It does not have a direct relation with an ideology or a political system. No matter that the political system is capitalist - socialist or totalitarian - democratic, it is found in all societies. However, its density, types and dimensions change from society to society. It is mostly seen and its negative results are very high in societies in which professional structure and ethic, specialization are not developed, feudal relationships are dominant, and the law is ignored. These societies are mostly called as underdeveloped societies.

Bu çalışmanın ana amacı, evrensel bir nitelik taşıyan yolsuzluk olgusunu hem kavramsal ve hem de yaşadığı-yaşatıldığı boyutları ile ele alıp incelemektir. Bu amaçla, ilk önce 'yolsuzluk' kavramından ne anlaşıldığı veya neyin anlaşılması gerektiği konusu tanım boyutunda ele alınmış ve değerlendirilmiştir. İkinci olarak, olgunun yaşandığı ve yaşatıldığı boyutlar -sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik- ve ilgili dinamikler sırasıyla tartışılmıştır. Daha sonra, yolsuzluk olgusunun genel toplumsal yapıya etkileri ve olası sonuçları açıklanmıştır. Son olarak, toplumsal yapı ve siyasal sistem için bir tür virtüs niteliğine sahip olan olgunun, etki olarak minimize edilmesinin olası yollar üzerinde durulmuştur.

Türkiye açısından yolsuzluk olgusunu neden ve sonuçlarıyla analiz eden, ortaya koyan çalışmaların yeterli düzeyde olduğunu söylemek olanaklı değildir. Buna karşılık, bu konuda yabancı kaynaklı çalışmalara -örneğin, Alam, 1989; Llyod, 1993; Theobald, 1990- rastlanılmaktadır. Ancak, olgu aynı olsa bile, ortaya çıktığı toplum tipleri ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel yapılar açısından farklılık arzettiğinden, bu analizleri her topluma uygulamak zordur. Dolayısıyla bu makalede konu, daha çok Türkiye özelinde yaşandığı ve yaşatıldığı boyutlar gözönüne alınarak, topluma genel etki ve olası sonuçları açısından işlenmiştir.

*Hacettepe Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD Öğretim Üyesi

Yolsuzluk kavramı ile ilgili olarak değişik tanım veya açıklamalara rastlamak olanaklıdır (1). Ancak, hepsinin ortak noktası, yolsuzluğun bir yasadışılık veya ahlaklılık içermesidir. Sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve ahlaki çöküntü ve çürümüşlüğü ürününü ve göstergesi olan yolsuzluk; irtikap, suiistimal, kayırma, rüşvet yeme, kötü yol, yozlaşma, çürütme, genel ahlak ve mevcut hukuk kurallarına aykırılık ve yasal boşlukları bireysel çıkar doğrultusunda kullanma sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Biraz daha açmak gerekirse, her tür maddi ve manevi çıkar karşılığı iş yapma, yaptırma veya yetkiyi kullanmanın yanısıra, teşvik, kredi, ihale ve kamu kurumu yönetim kurulu gibi 'arparlık' diye nitelendirilen mevki dağıtımını da dahil, yasalara uygun olsa bile hemşehricilik, bölgecilik, veya etnikcilik yaparak insan işe almak, yaşam koşulları daha kötü olan bir yerleşim birimine tayini çıkmış olan memurun tayinini başka yere yaptırmak, nüfuzunu kullanarak birilerine hastanede öncelikli randevu almak, birilerini hakkı olmadığı halde kuralına uydurarak terfi ettirmek vb. gibi temel ahlak ilkeleri ve yazılı veya sözlü meslek kuralları ile yürürlükteki hukuk kurallarına aykırı tüm davranışları, yolsuzluk kavramı içerisinde değerlendirmek olanaklıdır.

Her ne kadar yolsuzluk, olgu olarak kamu gücü veya yetkisini elinde bulunduran kişi veya kişilerin eylemlerine indirgense de (bkz. Friedrich, 1972; Kleveren, 1994; Key, 1994; Goodin, 1994; Osterfeld, 1994; Cingi, 1997), aslında olguyu kamu ile sınırlandırmak eksiklik içeren bir durumdur. Diğer bir deyişle, eğer yolsuzluk kamu görevlileri (public servants) ve kamusal alanlarla sınırlandırılırsa, yarı-özel veya özel sektörde yaşatılan benzer durumlara ne denecektir? Yani, bir özel veya yarı-özel şirket yönetim kurulu üyesi, başkanı veya birim başkanı olan birisi maddi veya manevi çıkar sağlamak için görevini kötüye kullanırsa, örneğin şirketinin reklam kampanyalarını kendisine bireysel çıkar sağlayan reklam şirketine yaptırsa veya yetkisini kullanarak yakınlarını işe alırsa, bu durum nasıl ifade edilecektir? Dolayısıyla yolsuzluk olgusunu belirleyen, hangi alanda ve kimler tarafından yapıldığından ziyade içeriğidir. Elinde güç ve yetki bulunan birey, görevini icra ederken, kendi bireysel çıkarlarına öncelik tanır ve sahip olduğu iktidarı kendi özel mülkü gibi kullanırsa, o görevli yolsuzluk yapıyor demektir. Ancak, taşıdığı potansiyel açısından bir karşılaştırma yapıldığında, kamu sektörünün yolsuzluk potansiyeli oldukça yüksektir denebilir. Eğer ekonomide -mal ve hizmet üretim, tüketim, bölüşüm vb.- devlet belirleyici ise, yolsuzlukların büyük çoğunluğunun kaynağı olmaktan kurtaramaz kendini. Çünkü, iktidarı ellerinde bulunduranların kararlaştırdıkları gelir, mal ve hizmet dağılımı, eğer önleyici dinamikler yetersiz ise, iktidardakilere yakın konumda bulunanların lehine, bulunmayanların aleyhine bir seyir izleyecektir. Haksız

kazançların -dolayısıyla yolsuzluğun- bol olduğu bu sistem, kayırma-gözetme üzerine oturtulmuştur.

Değişik anlamlar yüklenerek kullanılmakla birlikte, içeriği açısından değerlendirildiğinde, bir yolsuzluk olayında iki taraf vardır: Bunlardan ilki, genel itibarı ile 'devlet' diye nitelendirilen sistemin, mekanizmanın içinde ve kamu güç ve yetkisini ellerinde bulunduranlar; diğeri ise 'vatandaş-müşteri' olarak nitelendirilebilecek olan ve bu sistemin dışındakilerdir (Ayrıca bkz. Osterfeld, 1994:26). Bir ülke ve genel sistem içerisinde, bu her iki tarafın toplumun ekonomik, siyasal, kültürel vb. tüm sistemlerini içeren genel yapının işleyişini mevcut yasalar ve kurallar çerçevesinde yürütmeleri ve bunlara uymaları beklenir. İşte yolsuzluk, bu taraflardan birisi ya da her ikisinin, toplumun yasa veya etik kurallarını, yasal boşlukları kendi dışındaki biri(leri)nin lehine veya aleyhine olacak şekilde, maddi veya manevi çıkar sağlamak doğrultusunda kullanma süreci ve olayıdır. Çoğunlukla kişisel boyutta görülse bile tüm toplumu etkileyen bir durumdur ve mevcut sistemin yapısının bir ürünüdür. Bu özelliği gereği genelde olumsuz, hoş karşılanmayan hatta küçük düşürücü, aşağılayıcı bir anlam çağırıştır. Kurumlar ve yetkililerine dolayısıyla yönetim erkini elinde bulunduran ve mevcut rejimi temsil eden kişilere güveni azaltarak, toplum ve sistem yapısını yok oluşturma sürükler bir özelliği vardır. Bununla birlikte, bazı çevreler -ki daha sonra tartışılacaktır- yolsuzluğu pozitif bir olgu olarak değerlendirmektedirler. Yolsuzluk olgusunda, genel hatlarıyla bir 'ben' veya 'biz' olayı vardır ve kullanılan her tür yolsuzluk ya 'ben' ya da 'biz'in maddi veya manevi çıkarları için yapılır.

Yolsuzluk olgusu, bilindiği üzere, insan toplulukları-toplumlarının örgütlü olduğu her yerde yaşanma potansiyeli olan bir durumdur. Başka bir deyişle, "devletin var olduğu andan itibaren bütün zaman kesitleri içinde ve bütün siyasal oluşumlarda yolsuzluk olmuştur" (Kılıçbay, 1998:9). Çünkü, nerede olurlarsa olsunlar 'tek tip' olmadıkları için, insanların etkilere tepkileri farklıdır. Dolayısıyla yolsuzluk, evrensel bir niteliğe sahiptir. Ancak, yoğunluğun, tür ve sayı açısından gelişmiş ve gelişmemiş toplumlardaki görüngüsü farklıdır. Bununla birlikte, sosyal bilim kavramlarının hemen hemen hepsinde görüldüğü gibi, gelişmişlik ve az gelişmişlik kavramları da bakış açılarına, ideolojik yaklaşımlara ya da kullanılan kriterlere göre farklılıklar arzemektedir.

Gelişmişlik ve gelişmemişlik kavramları, her ne kadar ilk etapta ekonomik boyutlu kavramlar olarak öne çıksalar da, bir bütünlük halini arzemektedirler. Diğer bir deyişle, genel toplumsal refahtan insan haklarına, hukukun üstünlüğünden kişi başına düşen üretim, tüketim miktarı ile ulusal gelire, nüfus dengesinden demokratik

sistemin kurumsallaşmasına ve işleyiş biçimine kadar pek çok değişik faktörü içinde barındıran olgulardır.

Bu kriterler gözönüne alındığında, özellikle Batı Bloku ülkeleri ile Japonya, Singapur, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi uzak Asya ülkeleri, günümüz koşullarında gelişmiş ülkeler olarak anılmaktadırlar. Geriye kalan ülkeler, ideolojik kavramlaşmalarına göre ya azgelişmiş ve gelişmekte olan veya geri bırakılmış ülkeler olarak nitelendirilmektedirler. Yolsuzluk olgusu ise, günümüz gelişmiş-gelişmemiş tüm toplumlarında az ya da çok, şu ya da bu biçimde görülen, yaşanan ve yaşatılan bir olgudur. Yolsuzluğun ideoloji veya siyasal rejimlerle direkt bir bağlantısı yoktur. İdeoloji veya siyasal rejim ister kapitalist-sosyalist, isterse totaliter-demokratik olsun, boyutları ve yoğunluğu değişmekle birlikte her toplumda görülen bir durumdur. Başka bir deyişle, Japonya'dan İtalya'ya, Güney Kore'den Türkiye'ye, Çin'e, Pakistan'a kadar her ülkede değişik konu ve boyutlarda yolsuzluklara tanık olunmuştur ve hala da olunmaktadır. Örneğin, Japonya'da 1984-1993 yılları arasında 3.100 rüşvet iddiası yaşanmış ve bunlardan 1.300 tanesinin gerçek olduğu tespit edilmiştir (Sali ve Ünal, 1997: 649). Türkiye'de ise, 1988-1996 yıllarını kapsayan sürede, rüşvet veya yolsuzluk iddialarına yönelik olarak basında yer alan haber ve yorumların toplamı 1.140 adettir. Yıllara bölündüğünde ise, ortalama 126 adet yolsuzluk vakası gündeme gelmiştir (Yavuziğit, 1998: 38). Ki bunlar, gündeme yansımış olanlardır. Kenarda bucakta gün ışığına çıkmamış vakaların da olduğu ayrı bir gerçektir.

Buna karşılık, yolsuzluk olgusu siyasal sistemler açısından değerlendirildiğinde şunu söylemek olanaklıdır: Demokrasinin kurum ve kuruluşları ile oturmuş olduğu açık toplumlarda, kamunun dikkati yolsuzluklar konusunda bağımsız bir baskı organı görevi görüyor iken, otokratik yapıları kapalı rejimlerde yolsuzluklar daha gizli kalabilmektedir (Friedrich, 1972: 8). Özetle yolsuzluk, evrensel niteliği olan bir olgudur ve günümüz toplum yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak, daha çok erk ile yakın ilişkilidir. Birey ya da grup çıkarları için bir güç (erk) istismasıdır (Key, 1994: 15). Erkin olduğu her yerde yolsuzluk potansiyeli vardır. Özellikle profesyonel yapı, nitelik ve uzmanlaşmanın gerçekleşmediği, feodal veya cemaat ilişkilerinin egemen olduğu, hukukun kurumsallaşmadığı ve tam olarak oturmadığı toplumlarda -ki bunlar genellikle azgelişmiş veya gelişmemiş toplumlardır- yolsuzluklar, gerek oransal, yaygınlık ve gerekse de topluma maliyetleri açısından daha sıklıkla görülmektedirler. Dünya ölçeğinde bir değerlendirme yapıldığında ise, yapılan araştırmalar -özellikle Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından gerçekleştirilen- (Yavuziğit, 1998:42), dünyanın kuzeyinde olan ülkelerde yolsuzluk miktarının güneydeki

ülkelerdekilerden daha az olduğunu göstermektedir. Burada da karşımıza, yolsuzluk olgusu ile gelişmişlik ve gelişmemişlik ilişkisi net bir şekilde çıkmaktadır.

Yolsuzluk olgusunu daha iyi anlamak için, yaşandığı ve yaşatıldığı boyutları ele alarak açıklamakta yarar olacaktır. Gerçi her boyut kendi içinde detaylı bir incelemeye konu olacak kadar geniş olsa da, çalışmanın niteliğinden dolayı olgu, genel yapısı itibarı ile ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu boyutları şu şekilde vermek olanaklıdır: Yolsuzluğun sosyo-kültürel boyutu, yolsuzluğun siyasal boyutu ve yolsuzluğun ekonomik boyutu.

Yolsuzluğun Boyutları

Yolsuzluk ile sosyo-kültürel değerler ilişkisine bakıldığında, karmaşık bir durum ile karşılaşmaktadır. Genel yapı itibarıyla yolsuzluk, ahlaken ve dinen de hoş karşılanmayan bir durumdur. Ancak, özellikle hukuk ve mesleki etik kurallarının kurumsallaşmadığı, geri kalmış, geleneklerin ağırlığının hemen hemen her aşamada hissedildiği toplumlarda, yolsuzluk, kimi zaman geleneklerin desteklediği ve ahlaken de ters karşılanmayan bir durum olarak ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, Türkiye'de bir kamu görevlisi kendi akrabası veya yakından tanıdığı olan kişiye diğer vatandaşlara davrandığı gibi davrandığında, bu durum, akraba-tanidik olan kişi(ler) tarafından hiç hoş karşılanmaz ve alınganlık hatta kızgınlık, kırgınlık gösterilir. Kamu görevlisinin kendi akrabası-tanıdığı lehine ayrımcılık yapması ise, en azından teşekkür ve minnet duygusu ile ödüllendirilir.

Dolayısıyla kültürel ve ahlaki değerler özellikle gelişmiş ülkelerde her türlü yolsuzluğa, profesyonellik dışı davranış ve uygulamaya olumsuz bir yaklaşım içerisinde olmasına karşın; geri kalmış ve geleneklerin ağırlıklarını yaşamın hemen hemen her aşamasında hissettirdikleri toplumlarda-ülkelerde ise yolsuzluk, zaman ve mekan boyutunda kültürel ve ahlaksal olarak tolere edilen ve desteklenen bir durum olabilmektedir. Örneğin, verilere göre ortalama yılda gün ışığına 126 yolsuzluk olayının çıktığı Türkiye'ye bakıldığında, özellikle geleneklerin ve kültürel birikimin ürünü olan vecizeler-deyimlerle yolsuzluğun adeta teşvik edildiği görülecektir: 'Bal tutan pannağını yalar', 'devlet malı deniz yemeyen domuz', 'gemisini yürüten kaptandır', 'parayı veren düdüğü çalar', 'üzümü ye bağıni sorma', 'boş torba ile at tutulmaz', 'paran varsa cümle alem kulun, paran yoksa cehennemdir yolun', 'su akarken testiye doldurmalı', 'ar dünyası değil kar dünyası', 'rüşvet kapıdan girince insaf bacadan çıkar' vb.

Bununla birlikte, sosyalleştirme süreci ile çocuğa kimi zaman, 'evladım gözü açık olacaksın, işini bileceksin' gibi bilinçli

telkinlerle; kimi zaman da farkında olunmadan 'yok babası yok Ahmet öyle bir şey yapmadı' veya onun okul ödevini yapıp yalana, ikiyüzlülüğe ve kolaya kaçmaya yatkın değerler aşılacaktır. Bu şekilde çocuğun kişiliğine işlenen değerler, ileri yaşlarda kopya çekmek, hasta olmadan rapor sağlamak, yalan beyanla veliden belge getirmek gibi pek çok aktörün de bulaştığı yolsuzlukların beslediği kaynak olmaktadır.

Zararsızmış gibi görünen daha nice yolsuzluk biçimlerine rastlamak olanaklıdır. Örneğin, doğru referans yerine 'hamili kart yakınımıdır' girişimiyle nüfuzun 'torpil' olarak kullanılması, hatta kendiliğinden olabilecek işler için bile 'bir adamını' bulmak, sıradan eylemlere dönüşebilmektedir (Ayrıca bkz. Cingi, 1997: 662). Kültürümüzdeki bu tür, bireyin sosyalleştirilmesinde ve kişilik değerlerini oluşturmasında oldukça önemli olan vecize, durum ve örnekleri sayıca arttırmak olanaklıdır. İşte, her ne kadar dinsel değerlerce 'kul ve yetim hakkı' çok büyük günah olarak kabul edilse ve hatta musalla taşında bile vatandaşa bu hak ile ilgili ritüeller yaptırılsa da, Türkiye, dünyada en fazla yolsuzluk yapılan ülkelerin arasında anılmaktadır. Kısacası, tekrarlamak gerekirse, siyasal ve ekonomik dengelerin yerine oturmadiğı, profesyonel zihniyetin tam olarak yerleşmediğı ve daha çok geleneklerin belirleyici rol oynadiğı toplumlarda, kültürel ve ahlaki değerler yolsuzluğa uygun zaman ve zeminleri hazırlamaktadır.

Bürokratikleşmenin gereğinden fazla artırılması da yolsuzluk oranını arttırıcı bir rol oynar. Belirli dengelerin -siyasal, ekonomik-sağlanamadığı toplumlarda umulanın bulunmaması, zaman içerisinde güç ve yetkiyi elinde tutan bireyi, toplumsal düzeyde düşünmekten kişisel düzeyde düşünmeye ve toplum çıkarı yerine kendi kişisel çıkarını düşünmeye itecektir. Hele hele yolsuzlukların başkaları tarafından da yapılıyor olması, bu insanları yolsuzluk kültürü doğrultusunda sosyalleştirmiş olacaktır. Bir kez yolsuzluğa bulaşmış olan kişi, zamanla olayı kanıksar ve hatta söz konusu davranışını meşrulaştırarak sürdürür. Bununla yetinmez, dolaylı olarak çift taraflı bir biçimde, benzerlerine de model oluşturur. Örneğin, iki ithalatçı düşünelim: Bunlardan bir tanesinin yasalara uygun olarak gümrük resmi ve ilgili vergileri ödediğini ve malını gümrükten geçirdikten sonra piyasaya arz ettiğini; diğersinin ise rüşvet vererek ve herhangi bir vergi ödemediğini malını gümrükten geçirdiğini düşünelim. Aynı malı aynı piyasaya arzeden iki satıcı arasında birim maliyeti açısından farklılık olacağından, malların piyasa fiyatları da farklı olacaktır. Bu tür bir durum kaçınılmaz olarak, bütün işlemlerini yasalara uygun yapan kişi veya şirketin aleyhine bir sonuca yol açacaktır. Zaman içerisinde bu haksız rekabet yüzünden yok olma sürecine girecek olan kişi veya şirket, ya iflasa razı olacak veya rüşvet verenler kervanına katılmak zorunda kalacaktır. Sonuç, yasaların ihlalinin yanısıra, devletin

vergi gelirlerinin düşmesi ve dolayısıyla devletin asıl görevi olan hizmetleri topluma sunmada yetersiz kalması olacaktır. Böyle bir durum ise, yeni yolsuzlukların yeşereceği zeminleri oluşturacaktır.

Yolsuzluğun sosyo-politik sistemin değişmesiyle ilişkili olduğu da ileri sürülmektedir (bkz. Huntington, 1968; Cingi, 1997: 657). Başka bir deyişle, toplumlar, otokratik rejimlerden demokratik rejimlere geçişlerde çoğu kez olağanüstü değişim ve dönüşümler yaşarlar. Bu durumlarda, eski mevcut kurumların pek çoğu varlık ve işlevini yitireceğinden, sosyo-politik yapıda bazı boşluklar meydana gelir. Süregiden yaşam içerisinde bu işlevler değişik tampon kurumlarla yerine getirilir. Örneğin, Sovyetler Birliği sonrası yeni Rusya yönetiminde, hızlı sosyo-politik değişim ve dönüşüme paralel olarak, basın-yayın araçlarından edinildiği kadarıyla, hemen her alan ve yerleşim biriminde iş takibi yapan, iş izni veren veya otorite boşluğundan istifade ederek yerleşim birimlerinden ve işyerlerinden haraç toplayan pek çok mafya türü organizasyonlar türemiş ve yolsuzluk hemen hemen her alana bulaşmıştır.

Yolsuzluğa yol açan etmenlerden bir diğeri, özellikle gelişmemiş toplumlarda, iktidar ile toplumdaki farklı çıkar-baskı gruplarının ilişkisinde ortaya çıkabilir. Örneğin, kendisini sürekli eleştiren bir medyayı veya esnaf odalarını, vergi oranını arttırmakla tehdit edip sindirebilir veya o grupların aleyhine gerektiğinden fazla bir cezalandırma mantığıyla eyleme geçebilir. Böyle bir durum karşısında ilgili birimler, iktidarı denetleme görevlerini toplum adına yapamaz olurlar ve iktidardakiler ise yolsuzlukları yapma konusunda kendilerini daha rahat hissedeceklerdir. Bunun tersi durum da söz konusu olabilir: Özellikle şantaj değişik biçimlerde devreye sokularak, siyasal birim veya otoriteye sahip kişileri yozlaştırmak-yolsuzluğa itmek (to corrupt) de olanaklıdır.

Bu yollardan en sıklıkla kullanılan temel ögesi cinselliktir. İlgili kişiye -erkek ise- kadın göndererek veya sahip olduğu gayri meşru ilişki veya herhangi bir yerdeki dekolte-çiplak görünümü habersiz fotoğraf, ses kayıt, video filmi ile görüntülenerek şantaj aracı olarak kullanılır. Daha çok kişinin siyasal parti içindeki gücünü azaltmak, makam sahibi ise istifa ettirmek veya seçim bölgesindeki tabanını yok etmek veya belli bir maddi-teşvik, kredi, vergi indirim vb.-ve(ya) manevi çıkar elde etmek amacı ile kullanılır. Örneğin, 1980 öncesi Ecevit hükümetinde İçişleri Bakanı olan Hasan Fehmi Güneş ile Aynur Aydan olayı (2). Bazı durumlarda görüntü elde edilmese bile, değişik kaynaklarca ilgili kişi hakkında bir söylenti çıkarılır, iddia ortaya atılır; konu açıklığa kavuşturuluncaya dek zaten yeteri kadar kitle iletişim araçlarına malzeme olunur. 'Çamur at izi kalsın' düşüncesinin ürünü olan bu tür bir taktik, olayı tezgahlayan açısından çoğu kez başarılı

sonuçlar verir. Örneğin, Hasan Celal Güzel'in ANAP içindeki popülaritesini tehlikeli gören Özal'ın, Hande Mumcu'yu kullanarak gerçekleştirdiği eylem.

Bununla birlikte, bu tür senaryolar, zaman zaman kültürel yapının bir ürünü olarak istenenin aksine sonuçlara da yol açabilmektedir. Örneğin, Yunanistan eski PASOK lideri Papandreu'nun, daha sonra karısı olan ve kendisinden 35 yaş küçük hostes Liana ile ilişkisi ilk kez ortaya çıktığında, muhalefet, Papandreu'nun siyasal yaşamını sona erdirmek üzere harekete geçmiş ve bu olayı sıklıkla kullanmıştır. Ancak, Londra'dan hastaneden dönen Papandreu, Atina havaalanında pek çok partili ve Yunanlı tarafından, erkekliği ön plana çıkarılarak bu ilişki bir övünç-gurur olayına dönüştürülmüştür. Aynı şekilde, eski DYP Milletvekili Hamdi Üçpınarlar olayı da, Çanakkaleliler tarafından bir övünç-erkek olma- olarak görülmüştür. Daha çok Doğu ve Akdeniz ülkelerinin erkek kültürü bu tür olayları tolere hatta övünç kaynağı yaparken, genelde Batı kültürü bu tür durumları hoş karşılamamakta ve çoğu kez ilgili bireyin siyasal kariyeri noktalanabilmektedir. Şantaj ayrıca, yetki ve güç sahibince beklenen çıkar sağlanmazsa, işin yapılamayacağına ima edilmesi biçiminde de yolsuzluk amaçlı olarak kullanılmaktadır. Örneğin, bir işletme ruhsatı alımında memurun rüşvet beklentisi ve bu rüşvet verilmediğinde ruhsatın verilmeyeceğini ima etmesi veya işi yokuşa sürerek engellemesi.

Siyasal yozlaşma ve yolsuzluğa, özellikle gelir dilimleri arasında büyük farklar bulunan ve nüfusun büyük çoğunluğunun alt ve orta tabakada bulunduğu geri kalmış ülkelerde, siyasal partilerin veya adaylarının oy alma uğraşısı da neden olmaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde parti görevlilerinin yoksulların oturdukları semt veya bölgelerde kapı kapı dolaşarak, onların zaafalarını kullanarak, kendilerine veya partilerine oy vermeye yöneltmeleri sözkonusu olmaktadır. Bu tür uygulama Türkiye'de de bazı partilerce yapılmış ve kendileri lehine başarılı sonuçlar alınmıştır. Örneğin, oy verme karşılığı bir maddi armağan-altın, yiyecek filesi, para, tencere vb. verilmekte veya dinsel inancı güçlü olan kişiler kutsal kitaba el bastırılarak yemin ettirilme veya etnik inanç ve köken kullanılmaktadır. Daha da açmak gerekirse; para verildiğinde, ortadan ikiye bölünerek seçim öncesi bir yarısı ve seçimden sonra eğer oy verildiğine kanaat getirilirse diğer yarısı oy sahibine verilmektedir. Yiyecek filesi -içinde çay, şeker, makarna, mercimek, un, pirinç gibi yiyecekler bulunan- de seçimden önce ev ev dağıtılmakta ve ilgili parti veya adaya oy verilmesi, bazen de yemin ettirilerek istenmektedir.

Bazen de seçmene mutfak gereçleri -örneğin tencere seti- verilerek oylan alınmak istenmektedir. Burada ilgili parti veya aday, oy sahibine tencereleri vermekte, ama kapaklarını kendinde tutarak eğer seçimden

sonra oy verdiğine inanılırsa tencerelerin kapaklarını da oy sahiplerine teslim etmektedir. Bu tür bir sistem, özellikle yoksulluk sınırında yaşayan insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Çünkü, siyasal birimlerce genelde seçimden seçime hatırlanan bu kesim, günlük yaşamını kurtarma arayışı çerçevesinde ülkenin geleceğini düşünmekten ziyade bireysel yaşamını sürdürme kaygısı içindedir. Onlar için önemli olan ideoloji veya ülkeyi en iyi yönetebilecek parti değil, kendisine çıkar sağlayan parti veya adaydır. Çünkü, 'oy versem ne olacak vermesem ne olacak? Benim oyumla memleket mi batacak? Bugüne kadar istediğim partiye oy verdim de ne kârım oldu? Bari bir tencerem olur' düşüncesi ağır basmakta ve insanların oy tercihleri küçük bir çıkar gereği iradesi dışında kullanılmaktadır. Sonuç olarak, bu hastalık diğer parti ve adaylara da bulaşmakta ve ideoloji, parti programı, adayın yetenek ve nitelikleri yerine siyaset bir 'al gülüm, ver gülüm' mecrana dönüştürülerek yozlaşma artırılmaktadır.

Siyasal yozlaşmanın, çürümenin bir diğer boyutu olan propaganda, politik pazarlama ve siyasal reklam kampanyaları aşamasında ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere, her meşru siyasal partinin ana amacı iktidara gelmektedir. İktidara gelmek için, sahiplendiği bir temel ideolojisi ve savunduğu bir programı vardır. Seçmen tarafından oyla ödüllendirilip iktidara gelmek için, gerek ideolojisini ve gerekse de programını tanıtmak, savunmak ve bunların kendileri için en uygun-iyi olduğuna seçmeni inandırmak durumundadır. Buraya kadar herhangi bir problem yoktur. Ancak, bir siyasal parti veya o siyasal partinin bir adayı-birimi, gerçek olmayan bilgiler kullanarak seçmenlerin -diğer insanların da- desteğini alması, bir tür siyasal yolsuzluk-yozlaşma ve çürümedir.

Böyle bir durum iki şekilde ortaya çıkabilir: İlki, insanların etnik köken ve dinsel inanç vb. gibi nitelikleri kullanılarak yapılan taraftar ve oy avcılığı. Örneğin 1980'lere kadar ülkemizde Alevi kökenli vatandaşlarımızın "otomatikman solcu oldukları ve sol partilere oy verdikleri veya vermeleri gerektiği" biçimindeki yaygın kanı. Aynı şekilde, 'patates dininden olmamak' için insanların, dini kendine referans ve eksen almış olan bir partiye oy vermelerinin istenmesi. İkincisi ise, siyasal partilerin gerçekleştiremeyeceklerini kesinlikle bildikleri vaatlerde bulunarak, seçmenlerden oy istemeleri. Örneğin, 1991 seçimlerinde Doğru Yol Partisi (DYP) Başkanı Süleyman Demirel için hazırlanan kampanyada, eğer DYP iktidar olursa şunların yapılacağı ifade edilmiştir: "Yeni 14 dev sulama projesi, 6 yeni hidroelektrik ve termik santraller dizisi, 13 yeni demiryolu projesi, 11 yeni otoyol projesi, İstanbul'a 3. Boğaz ve Haliç'e 4. köprü, İstanbul Boğaziçi tüp geçidi, İzmit Körfezi'ne asma köprü, 29 yeni havaalanı, 8 yeni büyük liman, 34 yeni çimento, şeker, gübre, kağıt fabrikası, yeni maden işleme tesisleri, 100 yeni tarım ürünleri işleme tesisi, yeni 5.000 kilometre boru hattı yapımı,

Trakya doğalgaz geliştirme projesi, Yumurtalık'ta 3 petrokimya kompleksi, yeni 7 milyon telefon hattı, yeni 2 uydu istasyonu, 20 kanallı TV, 10 kanallı radyo, her ile üniversite veya yüksekokul, her ilçeye lise, her kasabaya ortaokul, 30 bölge ihtisas hastanesi, 1000 devlet hastanesi, 10.000 sağlık merkezi, 50.000 sağlık evi, her ile kapalı yüzme havuzu, 200 kapalı spor salonu, çim spor alanları, her köye her semte futbol sahası, İstanbul'a olimpiyat köyü, 100.000 kişilik stad, hazine arazilerinde uydu kentler, yılda 400.000 yeni konut, yılda 500.000-700.000 kişiye iş olanağı". Bu vaatleri içeren kampanya, "20'nin üzerinde renkli ve siyah beyaz tam sayfa, 30 civarında çeyrek sayfa basın ilanı, tüm ulusal basında yer aldı" (Özkan, 1997: 15). İşin daha da ilginç, bütün bu vaatlerin hepsi birarada ve tek afişte "Kalkınma Yeniden Başlıyor" başlığı ile sunuldu. Bırakınız o zaman ki ekonomik durumu, 50 milyar dolar dış borç ile Türkiye'nin; dünyanın en güçlü ekonomilerine sahip Almanya, Japonya, Fransa veya ABD'nin bile bir dönemde bu vaatleri gerçekleştirme olanakları yoktu. Belki DYP o seçimde tek başına iktidara olamadı, ama yine de yüzde 27 oy oranıyla, koalisyonla da olsa iktidara oturdu. Hatta daha sonra aynı partinin yeni yöneticileri, "herkese iki anahtar" söylemiyle seçim kampanyası yürütmüş ve daha sonra bu vaat gerçekleştirilmedi diye İstanbul Küçük Çekmece Adliyesi'nde dava konusu olmuşlardır. Bu kadar abartılı olmasa da, diğer siyasal partiler de benzeri bir strateji uygulamış ve gerçekleştiremeyecekleri vaatlerde bulunmuşlardır ve hala da bulunmaktadır. İşte siyasal pazarlama, reklam ve propaganda da eğer yalan ve dolayısıyla seçmeni yanıltma, kandırma sözkonusu ise, politik yozlaşma ve çürümeden bahsetmek olanaklıdır. Bu durum daha çok, eğitim düzeyi düşük, gelişmemiş ülkelerde son derece yaygındır denebilir.

Aslında seçmene karşı yürütülen bu strateji, özellikle parti başkan ve yönetim birimleri seçimlerinin yapıldığı olağan veya olağanüstü genel kurullarda delegelere karşı da yürütülmektedir. Aynı şekilde etnik özellikler, bölgecilik, ideolojik yakınlık, para veya benzeri menfaatler karşılığı delege satın alma, mevki-makam teklifi gibi faktörler etkili olarak kullanılmaktadır. Bu tür durumlar, parti yapısının, diğerlerine oranla daha demokratik olduğunu iddia eden ve muhalif grupların parti yönetimini ele geçirme olanağının olduğu durumlarda daha sıklıkla görülebilmektedir. Yine, aday(lar)ın kişisel yetenek ve niteliklerinin seçimde belirleyici olması beklenirken, yozlaşma ve çürümenin ürünü olan politik ayak oyunları ile sonuca gidilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, biraz da delegelerin siyasal bilinçlerinin bir sonucudur da denebilir. Buna karşılık, 'tek parti-tek lider' anlayışının egemen olduğu daha otoriter yapılı parti örgütlenmelerinde, delege ayartma gibi yollara pek başvurulmamaktadır. Bunun böyle olması, sözkonusu parti yapılarının siyasal yozlaşma ve çürümeye uygun olmadığı

anlamına gelmez. Aksine, tek lider karar verici ve belirleyici, alternatifsiz aday olduğu için delegeye seçim yapma şansı bırakılmamaktadır. Hatta bu tür yapılarda, delegelerin sadece figüranlık yaptıklarını söylemek olanaklıdır.

Yolsuzluğun siyasal alandaki bir diğer görünümü, erk birimlerine atamalarda sözkonusu olmaktadır. Özellikle aile, yakın çevre veya akrabalarından bireylerin, iktidar tarafından güç merkezlerine getirilmesi de yolsuzluk içerisinde değerlendirilebilir. Gerçi her ne kadar, 'en iyi, en randumanlı kendi ekibimle çalışabilirim' ilkesi uygulansa bile, bu tür bir gerekçe, hukuk kurallarının egemen durumundan ziyade, geleneklere dayalı kuralların egemen olduğu bir duruma işaret etmektedir. Hukukun kurumsallaştığı bir toplumsal yapıda, yasadışı veya gizli kapalı işler yapmak gibi bir durum sözkonusu olamayacağı için, iktidardakilerin güven problemi diye bir gerekçesinin olmaması gerekir. Çünkü, her birimin iş tanımı, görev ve yetki tanımı (job description) yapılmıştır. Örneğin, ABD'de "başkan sadece üst kademeden yüzde 1'lik bir kadroya politik tercihleri dikkate alarak atama yapabilmektedir" (Sali ve Ünal, 1997: 648). Dolayısıyla, güven gerekçesine sığınarak daha çok kayırmamanın ürünü olan bu tür bir uygulama, yolsuzluk olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, eğer erk, profesyonel anlayışın bir gereği ve sonucu olarak, konunun uzmanı farklı kişilerden, aralarında tanıdıkları veya akrabaları da olabilir bir ekip kuruyor ve görevi icra ediyorsa, bu durum kayırma, dolayısıyla yolsuzluk olarak değerlendirilemez.

Siyasal yolsuzluğun görüldüğü bir başka alan ise, yasaların ve davranış kurallarının formülasyonu ve idaresindeki politik ayırımıdır (Key, 1994: 17). Özellikle yasama birimi veya iktidar partileri, meclisteki çoğunluklarına güvenerek, toplum kesitlerinden birilerinin lehine ya da aleyhine; demokratik hakkaniyete uymayan yasalar çıkarabilirler. Bu tür yasalar, birilerine bir imtiyaz ya da maddi çıkar sağlamak amaçlı olabilecekleri gibi -örneğin, Özal döneminde sadece bir gece yürürlükte bırakılan ve 'terlik kanunu' diye adlandırılan yasa-toplum içindeki bir grup, etnik veya azınlığa belirli konularda imtiyaz tanımak -örneğin, Osmanlı dönemindeki azınlıklara tanınan özellikle ekonomik imtiyazlar ya da Türkiye Cumhuriyeti Devleti anayasal olarak laik bir devlet diye tanımlanmasına karşın, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda sadece bir İslami mezhebin tanınması ve kabul görmesi işlemi- biçiminde olabilir. Bu tür durumlar, toplumun mağdur olan kesim(ler)inde sisteme karşı bir güvensizlik ve dolayısıyla düşmanca duygu ve davranışların gelişmesine yol açabilir. Kısacası, iktidardakilerin politik tavırları da yolsuzluğa yol açan bir etmen olarak ortaya çıkabilmektedir.

Yolsuzluğu, bir de kitle iletişim araçları boyutunda ele almak ve

değerlendirmek olanaklıdır. Özellikle demokrasilerde “dördüncü kuvvet” olarak da nitelendirilen medya, daha çok TV ve gazeteler, icraatları ile yolsuzluğu körükleyici veya engelleyici roller oynayabilirler. Açmak gerekirse, elinde bulunduğu veya hizmet ettiği, kendisine yakın hissettiği veya çıkar -pozitif/negatif ilişkisine sahip olduğu birim, kişi ve kuruluşlarla ilgili yolsuzlukları ya 'mega', 'flash' vb. kavramlarla günün-gündemin en önemli haberi olarak ilk sırada veya sayfada takdim edebilir veya önemsizmiş gibi haber bülteninin veya gazetesinin sonuna doğru yer verebilir. Bununla birlikte, yolsuzluk ile ilişkinin bir diğer görünümü, göreceli olarak daha küçük ölçekli yolsuzluklarla ilişkilidir. Başka bir deyişle, 'flash' veya 'mega' konu olarak algılanan büyük ölçekli yolsuzluklar medya tarafından işlenir ve gündeme getirilirken; göreceli olarak daha küçük yolsuzluk olayları gündeme getirilmediklerinden gölgede kalmaktadırlar. Onlardan çoğunlukla söz edilmediğinden, kamuoyunun dikkati veya kontrolü sözkonusu olmamaktadır. Bu durum ise, yolsuzluk yapıcılarını cesaretlendirerek yeni yolsuzluklara zemin hazırlar.

Medyanın yolsuzluk konusundaki bir diğer özelliği, medya kuruluşları sahipleri ile iktidar sahipleri arasındaki ilişkilerde gündeme gelir. Normalde, demokrasilerde medyaya dördüncü kuvvet kimliği verilmektedir. Bunun nedeni, medyanın kamu adına kontrol, bilgilendirme, olayları açığa çıkarma gibi bir fonksiyona sahip kabul edilmesidir. Ancak, sistemlerin oturmadığı zaman veya ülkelerde, bazen bu fonksiyonun tersi durumlarla karşılaşmak ve medya kuruluşlarının yolsuzlukların artışına katkıda bulunmaları olanaklıdır. Yolsuzluk, daha çok medya kuruluşları ile iktidar sahiplerinin dayanışma ve işbirliklerinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü medya, iktidar ile ilgili yolsuzlukları, belirli çıkarlar karşılığı önemsizmiş gibi gösterebilmekte, farklı gündemler yaratarak ilgiyi yolsuzluktan kaydırabilmekte veya belirli siyasi kişilikleri öne çıkararak onlara bir toplumsal kurtarıcı kimliği kazandırabilmektedir. Bazen de belirli siyasileri harcama doğrultusunda faaliyetlerde bulunabilmektedir. İşte medyanın, kendi çıkarını toplumun ve ülkenin genel çıkarının önüne almış olduğu bu tür durumlar, sistemin yolsuzluklar sonucu yozlaşmasına, çürütmesine ve yıkıma doğru yol almasına neden olur.

Yukarıdaki gerekçelerin yanısıra, özellikle üretimi kamu tekelinde olan hizmetlerin satın alınmasında da yolsuzluğa uygun zeminler oluşur. Örneğin, bir kamu bankasından kredi veya teşvik almak, bir işletme ruhsatı veya İçişleri Bakanlığı birimlerinden pasaport almak gibi hizmetler, kamu görevlilerinin tekelinde olan hizmetlerdir. Dolayısıyla uygulamada kamu görevlilerinin, kamu tarafından üretilen hizmetlerin temininde, değişik gerekçelerle gecikmeler ya da işlem güçlükleri çıkarmaları sözkonusu

olabilmektedir. Hele yolsuzluk sonucu elde edilen çıkar üstlerle paylaşılıyorsa; bu hizmetleri normal yollardan elde etmek oldukça güçleşir. Özellikle kamu kontrolünün etkili olmadığı toplumlarda, bu tür yolsuzluklar, zaman içerisinde sıradan kanaksanmış işlemler niteliğine bürünürler ve giderek diğer benzeri alanlarda da yaygınlaşırlar.

Bunun yanısıra, tek mal-hizmet ve tek elden tek satıcının olduğu, rekabet koşullarının kurumsallaşmadığı durumlarda da yolsuzluk kaçınılmaz bir hal alabilir. Yolsuzluk, adam kayırmaktan, sırayı öne almaya, fiyatların istenildiği şekilde belirlenmesine, kalite kaygısının olmamasına ve rüşvet almaya kadar değişik biçimlerde görülebilir. Oysa, aynı mal veya hizmet birden fazla birim ya da kuruluş tarafından arz ediliyorsa, taleplerde çıkar-arayan bir dağılıma olacağından, sıkı bir rekabet ortamı yaşanacak ve bu durum satıcıyı ya minimum kâra razı olmaya, kaliteyi artırarak farklılık yaratmaya veya maliyetleri daha da aşağılara çekmek için arayışlara zorlayacaktır. Bu durumda en kârlı, alıcı ile birlikte vergisini de alan devlet olacaktır. Böyle bir sistem, rekabet koşullarının kurumsallaştığı ortamlarda mümkündür. Eğer rekabet koşulları yerleşmemiş ise, aynı mal veya hizmeti birden fazla birim veya kuruluş arz etse bile yolsuzlukların, kuraldışılıkların yaşanması kaçınılmazdır. Çünkü, bu birim veya kuruluşlar çıkarları ortak olduğu için, kendi aralarında gizli bir anlaşmaya varıp tekel oluşturabilirler. Türkiye'de, özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde, ekmeğin fırınları ile ilgili olarak yaşanan durum örnek olarak gösterilebilir. Ekmeğini, rekabet koşulları sonucu 5-10 bin TL'si daha aşağı bir fiyatla satmak isteyen fırıncı ya tehdit edilmekte veya işyerine saldırı-sabotaj düzenlenmektedir. Kısacası, Cingi (1997)'nin de ifade ettiği gibi, rekabetçi koşulların kurumsallaştırılması, bir toplumda çöküntü-rüşvet, iltimas, kayırma vb.- ve kirlenme -toplumsal, siyasal, ekonomik, ahlâki-düzeyini asgariye indirecektir. Aksi takdirde, yolsuzluk, bulaşıcı bir hastalık gibi diğer alanları da etkisine alacaktır.

Yolsuzlukların açığa çıkartılması oldukça güçtür. Deliller yok denecek kadar azdır. Özellikle kayırma, kurallara aykırı olarak birilerinin lehine veya aleyhine yetki veya nüfuz kullanmak, en sıklıkla görülen ve ortaya çıkartılmaları neredeyse olanaksız olan yolsuzluk biçimleridir. Yolsuzluklarda çoğunlukla sözlü iletişim geçerlidir. Yazılı veya görüntülü bir belgeye yer verilmemeye özen gösterilir. Zaman zaman ilgili kişi veya bir yakını adına, çoğunlukla yurtdışında, bir bankada hesap açtırılarak sağlanan çıkar, para olarak oraya yatırılır veya paravan şirketler üzerinden sahte işlemlerle olay yaşatılır. Bu durum genellikle, tarafların birbirlerine güvensizlik durumlarında görülür. Bunun bir diğer nedeni ise, ülke içinde bir şekilde durumun farkedilme olasılığının yüksek olmasıdır.

Yolsuzlukları kamuoyunun dikkatinden kaçınmak için değişik yollar denenmektedir. Bunlardan bir tanesi, karşı propaganda, sözlü siyasal saldırı ve satışmadır. Yolsuzluk sonucu edinilen çıkar, eğer olanaklı ise ilk etapta inkar edilir ve bir iftiraya kurban gidildiği, yargısız infaz yapıldığı; büyük gürültüler kopararak dile getirilir. Çünkü, propagandanın altın kurallarından bir tanesi, - Nazizmin propagandadan sorumlu bakanı Goebbels tarafından geliştirilmiştir- "inkar et, saçma gibi görünse bile bir başka açıklama uydur. İnkarda ve yalanda ısrar et. İnanacaklardır. Sokaktaki yığınların sürü olduğunu unutmaz" (Engin, 1998: 5). Bu yol, özellikle olayın ilk sıcaklığı aşamasında oldukça etkilidir ve dolayısıyla yolsuzluk yapanlar tarafından sıklıkla kullanılır. Eğer edinilen çıkar inkar edilemeyecek kadar aşikar ise, onun daha sonra ödenmek üzere borç alındığı veya bir tür bağış olduğu ileri sürülerek, rakiplerinin kendisine çamur atarak kamuoyunu yanlış bilgilendirip yönlendirdikleri iddia edilir. Bunun yanısıra, özellikle 'milli değerler'e sığınma veya 'suni gündem' yaratma da yolsuzlukları kamufler etme yollarından bir diğeridir. Başka bir deyişle, iktidarı bir şekilde ellerinde tutan ve yozlaşma-yolsuzluğu bir iş-çıkarcı kapısı etmiş olanlar, kendilerine atfedilen yolsuzluk ithamlarını kamufler etmek veya gözden uzak tutup unutturmak için çoğunlukla 'milli değerler'e sarılırlar. Hemen hemen her konuşma, miting veya basın toplantısı ve demeçte, bu 'yüce milli değerler' gündeme getirilir ve o anki mevzu ile muhakkak ilintilendirilir. Örneğin, son zamanlarda Türkiye'de büyük gürültü koparmış olan Meclis yolsuzluğu konusunda, "Kalemli, dalga dalga gelen saldırılar karşısında, vatanseverliğinden, imanından vb. başka söz edecek bir şey bulamamıştır. Ve şimdiye kadar yolsuzluk suçlamasıyla karşı karşıya kalanların tamamı aynı yolu benimsemiştir" (Kılıçbay, 1998: 9). Tabii ki bu tür bir yaklaşımın, propaganda işlevi gördüğü de söylenmelidir. Hırsız, yalancı, dolandırıcı, katil, rüşvet yiyen, adam kayıran vb. olmak önemli değildir. Ait olunan milletin yüce (!) değerlerini paylaşıyor olmak önemlidir. Bu değerleri sloganlaştırarak; kendilerini eleştirenlerin, itham edenlerin aslında kendileri bu milli değerleri savundukları için saldırdıklarını iddia ederler.

Zaman zaman, özellikle politik mevkilerde bulunan ve yolsuzluğa bulaşmış kişiler, geçmişte yaşandığı varsayılan bazı güzel olaylara da sığınurlar. Örneğin, Türkiye'de bazı çevrelerin; 'bizler ki Viyana kapılarına dayanmış ...', 'bizler ki tarihte 16 devlet kurmuş...', 'bizler ki Ege ve Akdeniz'i bir Türk gölü yapmış bir milletin' vb. söylemleriyle yolsuzluklar gündemden düşürülmeye, unutturulmaya çalışılır. Hatta kamuoyunun duyarlı olduğu konular, örneğin Türkiye için Yunanistan, İran, Ermenistan, Suriye, Kıbrıs, PKK vb. konular, özellikle gündeme getirilerek bu 'milli yücelik' işlenir. Böylece, yolsuzluğa tepki göstermesi gereken kamuoyunun

dikkati, başka yer ve yönere çekilmiş olunur. Çünkü, her millet, kendisinin dünyanın en asil, en büyük -nüfus sayıca küçük olsa da- en kahraman, en dürüst, en yardım ve barışsever vb. olduğunu iddia eder; iddia etmekle kalmaz, buna inanır. İşte yolsuzluk profesyonelleri, bu tür 'yüce milli değerler' söylemlerini, çok ve iyi kullanırlar. Özellikle insanların çoğunluğunun bu değerlerden ve o millet-milliyete mensubiyetten başka sahip oldukları bir şeyleri olmayan az gelişmiş ülkelerde, bu tarz bir yaklaşım son derece başarılı olmaktadır. Sonuç, tıpkı 'soğuyan yemek yenmez' vecizesinde olduğu gibi, konunun etki ve güncelliğini yitimesi ve zaman içerisinde unutulmasıdır.

Yolsuzlukları kamuoyu gündeminden çıkarmanın bir diğer yolu da, muhalif ve iktidar siyasal birimlerin -örneğin partiler, bürokratik kurumlar vb.- işbirlikleridir. Başka bir deyişle, siyasal olarak birbirlerine muhalif olan gruplar, partiler veya bürokratik kurumlar içerisindeki belirli unsurlar yolsuzluklara bulaşmış iseler; birbirlerini aklama konusunda zorunlu bir dayanışma içerisine girerler. Burada asıl amaç, karşıyı kurtarmaktan çok, 'sen benimkini görme ve gündeme getirme, ben de seninkini görmem ve gündeme getirmem' veya 'sen beni akla, ben de seni aklayayım' anlayışındır. Yolsuzluklarla savaşmada en tehlikeli engel, bu tarz bir yaklaşımdır. Çünkü, erki elinde bulunduran siyasiler, birbirlerini oto kontrol mekanizması ile denetim altında tutması gereken birimlerdir. Eğer birbirlerini denetlemekten çok, açıklarını-yolsuzluklarını kapatma konusunda işbirliğine giderlerse, sistemin çok kısa sürede tıkanması; sonuç olarak her alanda bir çöküntünün yaşanması, sosyal problemler ve huzursuzlukların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Yolsuzlukları ortadan kaldırma konusunda erki elinde bulunduran ve sorumlu olan birimlerin böyle bir yaklaşımı, yozlaşma ve yolsuzlukların zamanla tek tek, arada bir olan olaylardan sistemlilik kazanmış ve sistemli olarak yapılan olaylar durumuna dönüşmesine, kar topu gibi katlanarak büyümesine ve tüm toplum yapısını sarmasına yol açacaktır.

Bu noktada, şöyle bir soru ile karşılaşmak olanaklıdır: 'Yolsuzluk fonksiyonel midir?' Yolsuzluk fonksiyoneldir. Ancak, yukarıda detaylı şekilde açıklandığı gibi, daha çok negatif bir fonksiyona sahiptir. Toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal gelişiminin ileriye doğru gidişini, orta ve uzun vadede engeller bir niteliktedir (Osterfeld, 1994: 25). Buna karşın, yolsuzluğun pozitif bir olgu olduğu da ileri sürülmektedir. Örneğin, bir ülkede refahı elinde bulunduranlarla iktidarı (yetkiyi) elinde bulunduranlar arasında bir köprü görevi görerek, bu iki kesimin birbirlerini asimile etmelerine yol açtığı; dolayısıyla yumuşatıcı bir etkisinin olduğu ileri sürülmektedir (Friedrich, 1972: 13). Aynı şekilde, özellikle bir takım bürokratik engellerin aşılmasında hız ve zaman kazandırdığı için de, ekonomik açıdan bir pozitif etkisinin olduğu

varsayılmaktadır (Bkz. Leff, 1964; Osterfeld, 1994: 25). Eğer, bireylerin üretime yönelik faaliyetleri yetkiyi elinde tutan birimlerce engelleniyor ve yolsuzlukla bu engel aşıyor ve ekonomik bir üretim-fayda sağlanıyorsa, burada pozitif bir sonuçtan bahsetmek olanaklıdır. Ancak, her ne kadar genel görünümü ile pozitif bir durum olarak görülse bile; genel sonuçları itibarıyla bireylerin kuralları kendi yararları doğrultusunda ihlal etmeleri -hem yetkili olduğu halde görevini yasalara uygun olarak yapmayanlar ve hem de bu yetkilileri görevlerini yapmaları için yasal yollardan zorlamaktan ziyade bypass yollar ile sistemi yozlaştıran bireyler- sözkonusudur. Bu ve benzeri ihlaller, durgun suya atılan taş gibi halkaları gittikçe dışa doğru yayacaktır. İş, toplum içinde yaşayanların bir tür toplum sözleşmesi olan kurallara aykırı bir biçimde ve 'yapılsın da nasıl yapılsın yapılsın' mantığı ile halledilecektir. Bu tür bir sürecin adı ise yolsuzluktan başka bir şey değildir; ki yukarıda da belirtildiği gibi, toplumu, orta ve uzun vadede sosyal, ekonomik ve siyasal gelişim açısından negatif bir yönde etkiler. Uluslararası düzeyde yapılmış pek çok çalışmada (Gould and Amaro-Reyes, 1983; United Nations, 1989; Klitgaard, 1991; Shleifer and Vishny, 1993), yolsuzlukların ekonomik gelişme ve kalkınmayı engellediği sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Yolsuzluğun, toplumdan topluma değişimle birlikte, genelde şu ana sonuçlara yol açacağı söylemek olanaklıdır: Verimsizlik, kaynak israfı, ekonomik gelişmenin önlenmesi, sosyal ve ahlaki çöküntü, siyasal sisteme güvensizlik ve siyasal istikrarsızlık (3). Her ne kadar yolsuzluğun bazı bürokratik engellerin atılmasına veya işlemlerin hızlandırılmasına yol açarak etkinlik ve verimliliği arttırdığı ileri sürülse de; yolsuzluğu kendine çıkar kapısı yapmış olan görevli, yerine getirmekle yükümlü olduğu normal görevi için bile hizmet bekleyenden bir çıkar beklentisi içerisine girecektir. Beklentisini karşılamayan kişinin işlerini yavaşlatacak ve aksatacaktır. Toplum geneli gözönüne alındığında, beklenti karşılayan kişilerin oran olarak küçük bir grubu oluşturması, kaçınılmaz olarak bir etkisizlik ve verimsizliğe yol açacaktır.

Yolsuzluğun olası sonuçlarından bir diğeri ise, ülke kaynaklarının amaçlar doğrultusunda tüm toplumun genel yararı için kullanılmaması ve bir kaynak israfına yol açılmasıdır. Özellikle ihaleler, teşvik ve kredi gibi kamu kaynaklarının büyük ölçekli dağılımı, eğer yolsuzluk belirleyici olarak gerçekleştirilirse, işi en iyi ve zamanında yapacak, teşvik veya krediyi en iyi ve amacına uygun kullanacak olan kişi veya kurumlardan ziyade, yolsuzluk beklentisini karşılayan kişi veya kurumların lehine gerçekleştirilecektir. Böyle bir süreç, kaçınılmaz olarak kaynakların israfına neden olacaktır. Örneğin, Türkiye'de TBMM

salon yenileme ihalesinin normalin bir kaç katı fazlası ile ihale edilmiş olması; Emlak, Ziraat, Halk ve özellikle de Kalkınma Bankası gibi kamu bankalarının verdikleri kredilerin, teşviklerin çoğunlukla amaçları dışında kullanılmış ve geri dönmemiş olmaları, ülke kaynaklarının israfını çok iyi göstermektedir.

Kaynakların israfı, aynı zamanda ekonomik gelişmeyi önleyici bir özelliğe de sahiptir. Ekonomik gelişmeyi amaçlayan kaynak dağılımının yolsuzluğu belirleyici olarak gerçekleştirilmesi, hem yerli ve hem de yabancı sermayenin yatırım yapma cesaretini kıracaktır. Tıpkı ihale, kredi ve teşvik konularında olduğu gibi, yatırımcı yatırım yaparken, gerekli yasal ve bürokratik işlemleri ancak yolsuzlukla aşabilir bir konuma getirilmiş ise, çoğunlukla yatırım yapmaktan vazgeçecektir. Sonuç doğal olarak, yatırımların azalması ve ekonomik gelişmenin sektelere uğraması olacaktır. Bu durum ise, ülkede işsizliğin, bireylerarası gelir dağılımı dengesizliğinin ve yoksulluk sınırında yaşayan insan sayısının artmasına yol açacaktır. Böyle bir süreç kaçınılmaz olarak, ülkede sosyal problem ve patlamaların meydana gelmesinin yanısıra sosyal, kültürel ve ahlaki yozlaşma ve çürümelere de neden olacaktır. Çünkü, insanlar açlığa tutsak bir duruma gelirlerse hırsızlık, gasp, soygun, talan, fuhuş vb. durumlar sıkça yaşanan olaylar haline aırlar. Bu olayların sıklığı ise, toplumun ahlak ve hukuk kurallarının geçersizliğini -herkesin kendi kurallarını uygulaması- veya etkisizliğini gösterir ki, sonuç sosyal ve ahlaki çöküntüden başka bir şey olamaz.

Yolsuzluğun olası sonuçları hakkında yapılan sınıflamaya göre bir diğer olumsuz durum, siyasal sisteme güvensizlik ve siyasal istikrarsızlıktır. Kamu hizmeti bekleyen sıradan vatandaş, yasaların kendisine vermiş olduğu en doğal hakkını bile yolsuzlukla elde etme durumu ile karşı karşıya kalırsa; kendisinde, zaman içerisinde ilgili sosyal ve siyasal sistemin işlemediği veya yaşamını daha iyiye götürecektir kadar iyi olmadığı yolunda bir kanı uyandıracaktır. Bu durum ise, vatandaşın, alternatif sistem savunucularının görüş ve yönlendirmelerini dikkate almasına yol açacaktır. Kısacası, yukarıda sayılan ve yolsuzlukların ürünü olan olumsuz durumların bir ülkede yaşanıyor olması, kaçınılmaz olarak o ülkede bir sistem problemi yaratacak ve başta siyasal olmak üzere sosyal ve ekonomik istikrarsızlıklar yaşanacaktır. İstikrarsızlığın egemen olduğu bir ortamda denge, yarına güven, siyasal ve ekonomik sisteme güven sorunları yaşanacaktır. Böyle bir süreç çöküntüyü hızlandıracığından, orta ve uzun vadede ilgili ülke, bir rejim bunalımı ile karşı karşıya kalacaktır.

Son olarak, yolsuzluğun önlenmesinin olanaklı olup olmadığı konusunu tartışmak yararlı olacaktır. Yolsuzlukların nasıl önlenebileceği konusunda, oldukça yaygın ve farklı görüşlere

rastlamak olanaklıdır (Bkz. Alam, 1989; Sali ve Ünal, 1997; Cingi, 1997; Yavuziğit, 1998). Hatta bu öneriler, yolsuzluk türüne göre bir ayırımı bile tabi tutulabilirler. Ancak bu yaklaşım ve açıklamalar uygulamada test edilmediklerinden, ne tür olumlu sonuçlara yol açtıkları kesin olarak bilinmemektedir. Fakat daha önce de belirtildiği gibi, erkin olduğu her yerde yolsuzluk potansiyeli vardır. Günümüz toplumlarında erk vazgeçilmez bir gerçeklik olduğuna göre, yolsuzlukları toplum yaşamlarından tamamen çıkarmak, yok etmek olanaklı değildir. "Nitekim kirlilik derecesi sıfırlanmış, tertemiz bir toplumun herhangi bir ülkede oturtulamamış olması" (Cingi, 1997: 662), 'sürekli yolsuzluk hipotezi'ni geçerli kılmaktadır. 'Mutlak temiz toplum' beklentisi içinde olanların düş kırıklıkları yaşamaları kaçınılmazdır (1997: 662). Ancak yolsuzluğu, oransal olarak toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapılarını olumsuz yönde etkileyemeyecek düzeye indirmek olanaklıdır. Bunun da temel koşulu, sağlam ve istikrarlı bir ekonomik ve siyasal sistemden geçer.

İnsanlara ortalama refah düzeyi sağlayan bir ekonomik sistem, demokratik sistemin tüm kurum ve kuruluşları ile desteklenirse ve bunun üzerine de özellikle sosyalleşme sürecinde her tür yolsuzluğun aşagılındığı, insanlara bir üstün ahlak ve fazilet değeri olarak aşılanabilirse, yolsuzluğun oran ve etkilerini minimize etmek olanaklı olacaktır. Ayrıca demokrasi ve başkalarının haklarına saygı duyma ve buna uygun eylemde bulunma bilincine sahip bireyler arzını sağlayacak bir örgün ve yaygın eğitim sisteminin önemi oldukça büyüktür. Çünkü önemli olan, yolsuzluğa karışan tek tek bireylerle uğraşmak değil, onları üreten, görmezlikten gelerek yenilerini cesaretlendiren siyasal, ekonomik, toplumsal sistem ve kültürü değiştirmektir. Siyasal ve toplumsal değişikliklerin başında, sistemin bürokratikleşmesinin önlenmesi gerekir. Bürokrasideki erk birimleri, sayıca indirilebilecek en alt düzeye indirilmelidir. Güç ve yetki sayısı arttıkça, yolsuzluk oranı da ona paralel olarak artacaktır.

Bununla birlikte, yolsuzluklarla mücadelede etkin bir hukuksal yapının olması ve yaptırımların caydırıcı bir ağırlığa sahip olmaları gerekir. Örneğin Almanya'da yolsuzluğun en önemli araçlarından biri olan rüşvet, vatana ihanet veya kamu kuruluşlarına saldırıda bulunma suçları ile birlikte en ağır suçlar arasındadır. Aynı anlayışı İsviçre, Belçika, Hollanda ve İskandinav ülkelerinde de görmek olanaklıdır (Friedrich, 1994: 11). Ancak, yalnız başına ceza miktarının artırılmasının bir çözüm olamayacağını da belirtmek gerekir. Öncelikle erk sahiplerinde, profesyonel anlayış ve niteliğe sahip, şeffaf-demokratik bir yönetimden, hukukun üstünlüğüne ve herkese aynı oranda uygulanmasından yana olan bir bilincin oluşturulması gereklidir. Bununla birlikte, politika ile iş-meslek olarak uğraşanların yapamayacakları işlerin (faaliyetlerin)

belirlenmesi, özellikle hukuku etkisizleştirip yolsuzluğu arttıran mafya türü organize suç örgütlerinin dağıtılması; devletin olanaklı olduğu kadar rant kaynağı olan ekonomik faaliyetlerin dışına taşınması, bir işletmeci kimliğinden çıkarılması; bunun yerine, özellikle kararlar alan, uygulayan ve yasaların denetimini etkin biçimde yapan bir nitelik kazandırılması gereklidir.

Ayrıca, yolsuzluklarla savaşımında, kamuoyu bilinci, kontrol ve denetimi de büyük bir önem arz etmektedir. Ellerinde yetki ve gücü bulunduranların, kendilerinin ödedikleri paraları kullandıkları ve maaşlarını da bu kaynaktan aldıklarının bilincinde olan bir kamuoyu, bu kaynakların doğru kullanımı ile erklerin gerektiği gibi kullanımını kontrolde son derece etkili olabilir. Önemli olan sistemin sağlıklı işlemesidir. Cingi (1994: 15)'nin deyişiyle, "sistem amacına uygun, etkin işlerse ayırır, yozlaşır, etkisizleşirse kayırır".

Dipnotlar

1. Değişik 'yolsuzluk' tanımları için, bkz. Friedrich, 1972; Shleifer and Vishny, 1993; Osterfeld, 1994; Kleveren, 1994; Goodin, 1994; Cingi, 1994-1997; Sali ve Ünal 1997.
2. Hatırlanacağı üzere, bu olay üzerine H. Fehmi Güneş bakanlık görevinden istifa etmiştir.
3. Benzeri bir sınıflama için, bkz. Friedrich, 1972.

Kaynakça

1. A.Alam, M. Shahid (1989) "Anatomy of Corruption: An Approach to the Political Economy of Underdevelopment", American Journal of Economics and Sociology, Year: 1989, pp.442-443.
2. Cingi, Selçuk (1994) "Yolsuzluk Olgusu ve Ekonomik Analizi Üzerine Notlar", H.Ü. İİBF Dergisi, Cilt:12, 1994, s.1-18.
3. Cingi, Selçuk (1997) "Yolsuzluk Olgusu ve Ekonomik Analizi", Yeni Türkiye, Sayı: 13, Yıl:1997, s.655-665.
4. Engin, Aydın (1998) "Bir Zehirli Acaba", Cumhuriyet, 7/5/1998.
5. Friedrich, J. Carl (1972) "Corruption in Historical Perspective", in The Pathology of Politics, New York: Harper Row, pp.127-141.
6. Goodin, Robert E. (1994) "Politikada Yalan" (Çv. A. Eker) İç. Politik Yozlaşma ve Rant Kollama (Der. A. Eker ve C. Aktan), Ankara: TAKAV Matbaası, s.49-56.
7. Gould, D.J. and J. A. Amaro-Reyes (1983) The Effects of Corruption on Administrative Performance, Washington: World Bank Staff Working Paper No: 580.
8. Huntington, Samuel P. (1968) Political Orders in Changing Societies, New Heaven: Yale Univ. Press.
9. Key, V.O. (1994) "Politikada Yolsuzluk Teknikleri", (Çv. Zeynep Arıkan), İç. Politik Yozlaşma ve Rant Kollama (Der. A. Eker ve C.

- Ankan), İç. Politik Yozlaşma ve Rant Kollama (Der. A. Eker ve C. Aktan), Ankara: TAKAV Matbaası, s.15-24.
10. Kılıçbay, Mehmet Ali (1998) "Bir Eski Rejim Hastalığı Olarak Yolsuzluk", Radikal, 20/1/1998, s.9.
11. Kleveren, Jacob Van (1994) "Yolsuzluk Kavramı" (Çv.A. Eker), İç. Politik Yozlaşma ve Rant Kollama (Der. A. Eker ve C. Aktan), Ankara: TAKAV Matbaası, s.3-6.
12. Klitgaard, Robert (1991) "Gifts and Bribes" in Strategy and Choice (Ed. by Richard Zeckhauser), Cambridge: MIT Press.
13. Leff, Nathaniel (1964) "Economic Development Through Bureaucratic Corruption", American Behavioral Scientist, pp.8-14.
14. Lloyd, Bruce (1993) "Corruption: Where to Draw the Line?", Development and Cooperation, No: 6, December 1993.
15. Osterfeld, David (1994) "Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınma" (Çv. Coşkun Can Aktan) İç. Politik Yozlaşma ve Rant Kollama (Der. A. Eker ve C. Aktan), Ankara: TAKAV Matbaası, s.25-30.
16. Özkan, Necati (1997) "Siyasal Reklam ve Reklamcının Sorumluluğu", Mediacat, Yıl: 5, Sayı:34, s.14-15.
17. Sali, A. Osman ve Muttalip Ünal (1997) "Yozlaşmanın Ekonomik Analizi ve Modeller", Yeni Türkiye, Sayı: 13, Yıl: 1997, s.643-654.
18. Shleifer, A. and R. W. Vishny (1993) "Corruption", Quarterly Journals of Economics, August 1993.
19. Theobald, Robid (1990) Corruption, Development and Underdevelopment, Durham: Duke Univ. Press.
20. United Nations (1989) Corruption in Government, New York: UN.
21. Yavuziğit, Musa Hikmet (1998) "Yolsuzluklar Önlenilebilir", Denetim, Yıl: 13, Sayı: 98-100, Şubat 1998, s.32-44.

TÜRK SOLU ve ÖDP

Metek Kaan KAYNAR*

The main aim of this study is to define and explain the place of the Freedom and Solidarity Party (Özgürlük ve Dayanışma Partisi-ÖDP) within the Turkish left movement, and to describe the special role of this party within the current socialist movement/party in Turkey. To achieve this purpose, firstly, the historical perspective of the Turkish left is summarized. Secondly, the main concepts were developed and added to Turkish socialist literature were analyzed. Finally, the critics were directed ÖDP from the different perspectives were discussed.

ÖDP'ye Kadar Türk Solu

Türk sosyalist düşüncesinin tarihi Osmanlı dönemine kadar geri gitmekle beraber (1), 1960'lara kadar Türk siyasal sisteminin marjinde kaldı ve soğuk savaş döneminin şartları içerisinde sosyalizm, Rus taraftarlığı, din düşmanlığı ve terör kavramları çevresinde eleştirilerek Türkiye coğrafyası içindeki ömrünün çoğunluğunu yasaklı ve illegal olarak geçirdi.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda toplanan III. Enternasyonal'de, Lenin'in, ulusal kurtuluş savaşlarının anti emperyalist yönleri nedeniyle desteklenmesi gerektiğini belirtmesi; bekasını Kapitalist devletler ve SSCB arasındaki sistem farklılığı arasındaki denge üzerine oturtan Türkiye Cumhuriyeti içerisinde sosyalist fikirlerin yeşermesine, sosyalist parti ve örgütlerin kurulmasına da zemin oluşturmuştu.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın "anti emperyalist" niteliği, bir yandan Rusya-Türkiye ilişkilerinin yakınlaşmasını ve Rusya'nın bu savaşı yürüten Türk Hükümeti'ne destek vermesini sağlarken, bu, aynı zamanda, Türkiye'deki sosyalist hareketin rejimle uyuşma noktalarını da oluşturdu ve bu destek, ta ki Türkiye Cumhuriyeti kurulup, ülke içindeki olası muhalefet odaklarını bastırabilecek güce erişebilene kadar da sürdü (2).

Bu süre içinde sosyalist hareketin önderleri de Kurtuluş Savaşı'nı, anti emperyalist karakterini ön plana çıkararak desteklediler. Bunun en bilinen örneğini de, 1919'da kurulan Türkiye İşçi ve Çiftçi

* Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi. Değerli eleştirileri ve düşünsel katkıları için hocam, Doç. Dr. Ali ÇAĞLAR'a teşekkür ederim.